

ETT SCHYSSTARE INTERNET

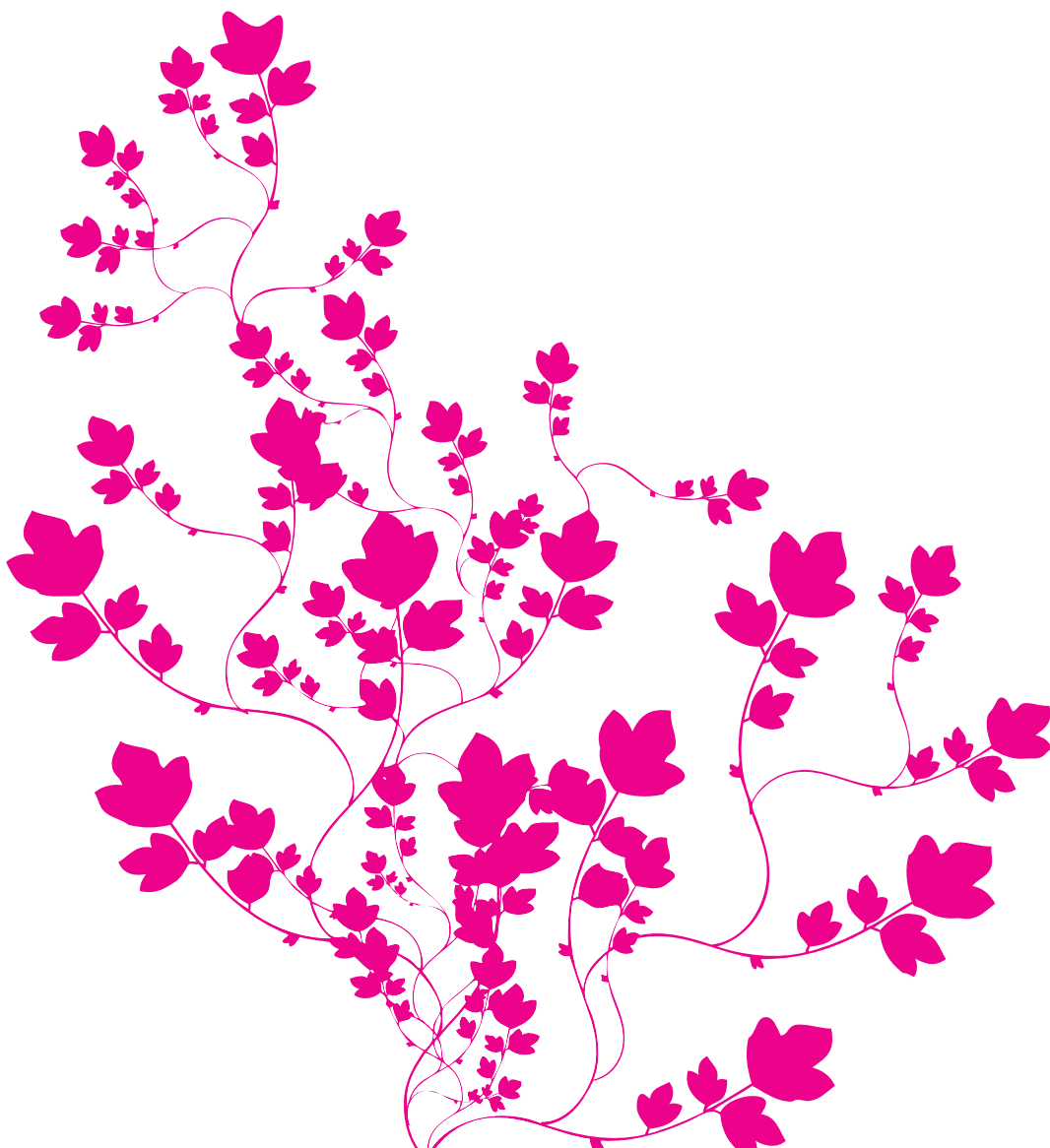

**Fakta och diskussion om fildelning,
upphovsrätt och om hur ett schysst
beteende ger ett schysstare Internet**

Innehåll

Vad handlar egentligen nätpiratsfrågan om?	4-5
Upphovsrätten – att leva på sin idé	6-7
Netikett – vad är ett schysst Internetbeteende?	8
Övning – fundera & diskutera	9

Ett schysstare Internet

Ett schysst beteende på nätet ger ett schysst innehåll. Denna enkla sanning gäller inte bara för vad man säger på chatten, vilka bilder man lägger ut på sin hemsida eller vilka kommentarer man skriver på en blogg. Det gäller också om man gillar att lyssna på musik, ladda ned film eller se på tv-program via nätet.

Ju mer man ser till att använda de sajter där de som har gjort musiken, filmen eller tv-programmet på något sätt får betalt för den tid, engagemang och talang de har lagt ned desto större är chansen att det skapas mer bra musik, film och tv i framtiden som kan visas på nätet och andra ställen.

Kampanjen "Ett schysstare Internet" syftar till att skapa en diskussion kring fildelning, upphovsrätt och hur vi får ett ännu schysstare Internet.

Hur kan du bidra?

Vad handlar egentligen nätpiratsfrågan om? – myter och fakta

För eller emot fildelning?

Att frågan om piratkopiering handlar om för eller emot fildelning är ett vanligt missförstånd som tyvärr allt för många gör. Fildelning är inte olagligt och det är nog heller ingen som jobbar med musik, film eller tv-program som tycker att det borde vara det. Tvärtom så tycker nog de allra flesta, inte minst artister och skådespelare, att fildelning är en fantastisk teknik för att kunna sprida bl a film och tv på ett helt nytt sätt.

Däremot är många emot illegal fildelning, dvs att sprida andra personers (upphovsmäns) filmer, tv-program, musik, böcker eller liknande. Enkelt uttryckt så delar man ju då med sig av, eller tar emot, något som är någon annans och som man inte har rätt att sprida vidare. Det är alltså inte tekniken som är problemet, utan det sätt som en del människor använder tekniken på.

"Men vissa artister och skådespelare är ju faktiskt för fildelning"

Visst och det är väl utmärkt – det är nämligen det som är hela poängen med upphovsrätten; att den som exempelvis har skapat en film, målat en bild eller tagit ett foto själv har rätt att bestämma hur den ska visas, distribueras och prissättas. Den filmskapare som exempelvis vill lägga ut sin film på nätet för att fildelas fritt, kan ju göra det, och då är det heller inte olagligt. Men upphovsrätten betyder också att den som inte vill visa eller sälja sina verk har rätten att säga nej tack och få respekt för det. Här är det återigen viktigt att skilja mellan tekniken fildelning och piratkopiering, som innebär att kopiera, fildela eller använda sig av något utan upphovsmannens tillstånd.

"Piratkopiering är ju bra reklam – ju mer man laddar ned desto mer köper man"

Det här argumentet brukar en del använda för att ursäktas att man använder sig av piratkopior. Men ärligt talat, hur många ser en film gratis och går sen och köper den? Bra reklam eller inte – om filmen ska visas gratis är ju något som den som har gjort filmen får bestämma själv, inte den som inte har haft den minsta inblandning i att filmen skapats – eller hur?

"Internet har gjort upphovsrätten förlegad"

Tvärtom – rätten att själv få bestämma över exempelvis den film, det dataprogram eller den musikkått som man lagt ned tid, talang och engagemang i behövs mer än någonsin. Sverige är ett land fullt av kreativa och nyskapande människor och allt fler av våra jobb bygger på olika former av skapande som kan kopplas till upphovsrätten. Kanske vill du själv jobba med film, musik, tv, dataprogrammering eller något liknande i framtiden? Utan skydd och respekt för kreativt arbete på nätet, precis som i verkliga livet, riskerar nyskapandet att strypas. Läs mer om upphovsrätten på sidan 6-7.

"Film- och musikbranschen får skylla sig själva – de borde ha varit mycket snabbare att skapa lagliga alternativ"

Både musik-, film- och tv-branschen har sedan länge arbetat för att erbjuda bra lagliga alternativ. I Sverige finns det idag ett flertal olika tjänster för den som vill titta på film eller tv-program via webben. En film brukar kosta mellan 9 och 39 kr att hyra, man kan ladda ner musik lagligt och enkelt för mellan 5 och 10 kr per låt. Att skylla på "branschen" idag är bara ett sätt att döva sitt dåliga samvete. Om du inte känner till några lagliga alternativ så kan du gå in på filmfolket.se och läsa mer.

Liten ordlista

Fildelning: Detta innebär att man delar på datorfiler. Tekniken är helt laglig och används exempelvis ofta inom företag. **Illegal fildelning** innebär att man delar ut det någon annan har skapat utan tillstånd eller kopierar sådant material.

Nedladdning: Innebär att man laddar ned en datorfil till exempelvis sin egen dator. **Uppladdning,** innebär tvärtom att man gör en datorfil som man själv har tillgänglig för andra att ladda ned.

"Några färre sålda filmer drabbar ingen fattig"

Upphovsrätten handlar inte om huruvida man är fattig eller rik, det handlar om att själv få bestämma över det som man har skapat. Om en film ska vara gratis, kosta en tjuga eller hundra kronor att titta på är upp till den som har gjort filmen att själv bestämma.

Och om man tänker efter så är det ganska uppenbart att den som vill livnära sig på kultur inte kan leva på luft - lika lite som rörmokaren, sjuksköterskan eller it-konsulten. Nej, bara om de som jobbar med film, tv och musik får betalt för sitt arbete även på nätet kan vi se nya spännande filmer, fler roliga tv-program och lyssna på fler låtar. Mediebranschen är en framtidsbransch för alla Sveriges talangfulla, teknikkunniga och kreativa ungdomar men då måste man också kunna få betalt för sitt arbete.

Upphovsrätten – att leva på sin idé

Skådespelaren, arkitekten, låtskrivaren, forskaren och webbdesignern är exempel på yrken som alla lever på sina idéer. Deras arbete går ut på att tänka i nya banor och hitta nya lösningar och uttryck för nya tankar eller känslor.

För att kunna leva på sitt arbete måste man också kunna få betalt. Om vem som helst kunde kopiera en författares manus eller en arkitekts ritning skulle de aldrig kunna leva på sina yrken. Och då skulle nästan ingen kunna skapa byggnader eller skriva böcker eller filmmanus på heltid. Den insikten är grunden för upphovsrätten.

Det är självklart inte heller bara upphovsmannen – den som skapar ett verk – som är beroende av att verket skyddas, utan också alla de som arbetar i den bransch som berörs. Om ingen är villig att lägga ner sin tid och själ på att skriva kommer det skapas mycket färre böcker och film- och teatermanus. Detta kommer bidra till att många människor i dessa branscher, alltifrån skådespelare och musiker till sminkörer och scensnäckare får svårare att klara sig på sina jobb.

Idén om att man ska kunna äga en idé handlar dels om att det är rimligt och rättvist att den som arbetar får betalt för det, men också att vi alla skulle förlora på om upphovsmannens skydd helt togs bort. Om inte skaparna tillåts leva på sina idéer skulle vi alla drabbas av ett sämre utbud av exempelvis film, tv-program och musik.

Fakta

Nästan 20 000 svenskar jobbar idag med film, tv eller närliggande yrken. Allt från manusskrivare, regissörer, kameramän och ljussättare till skådespelare, biografpersonal och filmuthyrare.

Räknar man in de som jobbar i andra upphovsrättsyrken som musik, datorspel eller konst blir det ännu fler. Kanske känner du någon som jobbar med film eller tv idag eller är det så att du är själv nyfiken på att jobba med det i framtiden?

7 vanliga frågor och svar om upphovsrätten

1 Vad är upphovsrätt?

Upphovsrätten är den ensamrätt som upphovsmannen, den som skapar något, får till sitt verk. Det kan gälla exempelvis en författare, filmare, låtskrivare eller konstnär.

2 Hur får jag upphovsrätt?

För att upphovsrätten ska gälla krävs inte någon registrering eller något annat formellt beslut. Rätten till det du skapar kommer till samtidigt som exempelvis texten skrivs eller som målarens duk fylls med färg.

3 Vad innebär upphovsrätten?

Upphovsrätten brukar delas upp i två olika typer av rätter – dels en ekonomisk rätt och dels en ideell rätt.

4 Vad innebär den ekonomiska rätten?

Den ekonomiska rätten kan överlåtas från upphovsmannen till någon annan, exempelvis en journalist kan sälja sin artikel till en tidning. Rätten innebär att ingen annan än den som har skapat ett verk har rätt:

- Att tillverka exemplar av sitt verk.
- Att föra över exemplar av verket genom olika kanaler till allmänheten, till exempel från en dvd till internet.
- Att sprida sitt verk fysiskt, i till exempel butiker.
- Att framföra eller visa upp verket, på exempelvis en utställning eller en konsert.

5 Vad innebär den ideella rätten?

Utöver den ekonomiska rätten finns den ideella rätten, som handlar om att inte få sitt verk utnyttjat hur som helst. Det kan handla om att en konstnär inte vill att en viss politisk grupp ska använda hennes skapelse i sin propaganda eller att en viss musikkånt inte får användas i en reklamfilm.

6 Vad får jag göra – vad innebär det här med ”privat bruk”?

Det finns undantag från upphovsrätten och de som köper en film, en tavla eller en musikkånt har också rättigheter – ett undantag är regeln om privat bruk. Den innebär att det inte är olagligt att kopiera exempelvis en film som man köpt lagligt för att ge till en kompis. Däremot är det olagligt om filmen du kopierat var en piratkopia.

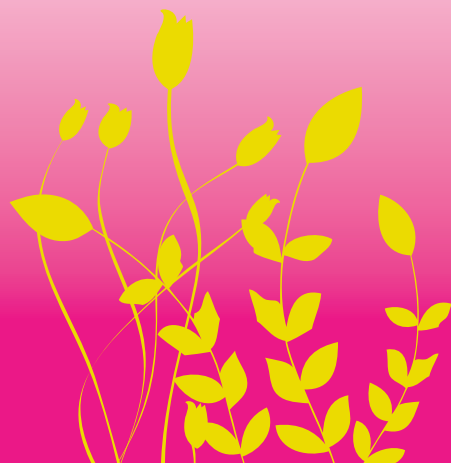
Rätten att kopiera för privat bruk gäller om:

- Du kopierar från en laglig förlaga.
- Du inte mixtrar med något kopieringsskydd.
- Du bara kopierar ett eller några få exemplar.

7 Hur vet jag om något är upphovsrättskyddat?

En bra tumregel är att om exempelvis en film inte förekommer helt gratis på bio eller i dvd-butiken så är den förmodligen inte det på nätet heller. Det är alltid den som laddar ned eller fildelar som själv har ansvar för att kontrollera att filmen eller tv-programmet inte är piratkopierat.

Netikett – Vad är ett schysst internet-beteende?

Vett och etikett på nätet brukar kallas netikett, en sammanslagning av Internet och etikett. Det är en samling mer eller mindre oskrivna regler för hur man uppför sig och beter sig på nätet. Man kan säga att netikett består av gemensamma spelregler som kan fungera som vägledning när man vill upptäcka och utnyttja nätet fullt ut, med respekt för varandra. Exempel på netikettregler kan exempelvis vara att inte nätmobba, att inte ha ett olämpligt språkbruk, eller att inte sprida kränkande eller illgalt material på nätet.

Livet på nätet skiljer sig egentligen inte så mycket från vårt vardagliga liv. Där, precis som på nätet har vi frihet men också ett personligt ansvar för våra handlingar. Precis som den nya tekniken har skapat många nya fantastiska positiva möjligheter så har den också underlättat för exempelvis anonym smutskastning, att publicera smygtagna bilder, att sprida och titta på piratkopierad musik, film och teve, eller att lura och bedra människor på pengar eller idéer.

Därför är det viktigt att det är vi själva och inte tekniken som sätter gränser för hur vi umgås och beter oss mot varandra på nätet. Det bästa sättet att exempelvis träffa schyssta och trevliga människor i chatrummen är att bete sig på ett schysst sätt själv. Samma sak är det med film och tv-program. Vill vi se mer bra film och tv-program på nätet, och på andra sätt, ska man inte ladda ned piratkopior utan istället se till de som har lagt ned tid, pengar och engagemang på att göra filmen eller tv-programmet får betalt så att det kan komma nya filmer och tv-program.

Om Internet ska fortsätta vara en naturlig och rolig mötesplats med bra innehåll är det upp till var och en som vistas där att dra sitt strå till stacken. Så lika schysst som man är i vanliga livet ska man vara på nätet, det är inte konstigare än så.

Fakta

Ordet netikett är bildat i analogi med engelskans netiquette, etikettregler för skriftlig kommunikation på Internet, i till exempel datorpost, diskussionsgrupper och chattar.

(Källa: Wikipedia)

Netikettens 10 budord

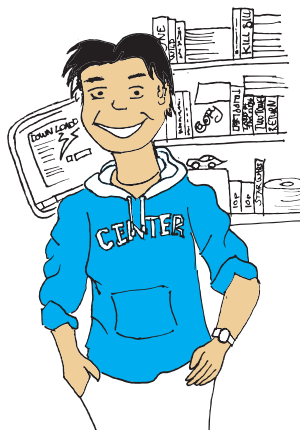
1. Du skall icke bruka din dator för att skada andra
2. Du skall icke ta åt dig äran för andra personers arbete
3. Du skall icke bruka eller kopiera programvara som du inte betalat för
4. Du skall icke bruka din dator för att stjäla
5. Du skall icke störa andra i deras arbete
6. Du skall icke snoka runt bland andras filer
7. Du skall icke bruka din dator för att bära falskt vittnesbörd
8. Du skall icke bruka andras datorresurser utan tillåtelse
9. Du skall tänka på konsekvenserna av de program du skriver
- 10 Du skall bruka din dator på sådant sätt att du visar omtanke och respekt

(Källa: The Net, User Guidelines and Netiquette. Arlene H. Rinaldi, Florida Atlantic University)

Fakta

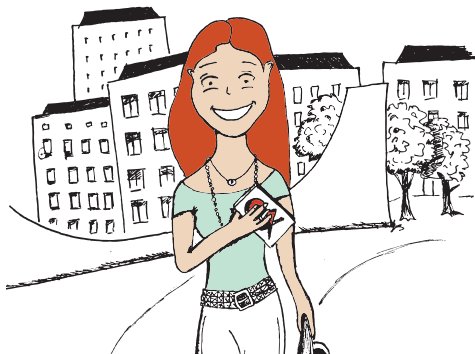
De här budorden är hämtade från en amerikansk forskningsrapport. Vissa budord kanske man inte ens har funderat över om man inte jobbar med datorer och IT varje dag, andra är rätt självklara.

Det viktiga är att alla som surfar på nätet funderar över hur man själv beter sig. Har du, eller din klass eller kanske din skola några egna budord eller netikettregler för hur man ska bete sig på nätet?

Lars gör allt för att göra sin filmsamling komplett. Han laddar ofta ner piratkopior av film på nätet. Ibland, när filmen är riktigt bra eller om bildkvaliteten är dålig, går han efteråt och köper filmen i affären.

Julia älskar bra film. Hon har fått *Jackass Number Two* i födelsedagspresent på DVD. Eftersom hon tycker att alla fattiga kompisar ska få skratta lika mycket som hon gör, lägger hon ut den på en fildelningssajt på nätet.

Maria är egentligen ingen filmfantast men har alltid gillat Tom Cruise. Marias kusin skickar en kopia av den senaste Tom Cruise-filmen, som hon precis har köpt, till Maria över nätet. Maria blir jätteglad.

Fabian tycker om amerikanska tv-serier. Han laddar ner de senaste på nätet innan de kommit till Sverige, nästan direkt efter de har haft premiär i USA, men han behåller dem för sig själv.

Fundera & diskutera

1. Vilka av personerna i exemplen tycker du gör fel?
2. Är det några personer som betar sig mer fel än andra? Varför?
3. Vilka personer bryter mot lagen – är det samma personer som du tycker betar sig fel eller skiljer det sig?
4. Tror du att det är fler som betar sig på ett oschysst sätt på Internet än i verkliga livet? Varför tror du att det kan vara så?
5. Hur tycker du man ska få fler att respektera upphovsrätten även på Internet?

Anders tycker att han är en riktig entreprenör. Han letar upp låtar, filmer och tv-serier på nätet och lägger dem på sin egen sajt, www.gratis.nu. Där säljer han annonser och tjänar en hacka varje gång någon besöker sidan.

Egna anteckningar

Undervisningsmaterialet riktar sig till högstadie- och gymnasieskolor och är framtagen av Teaterförbundet samt aktörerna inom Filmavtalet mellan svenska staten och film- och tv-branschen. För mer information se www.filmfolket.se